

Горова Світлана Валеріївна – старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат наук із соц. комун.

Проблеми організації електронних інформаційних ресурсів як фактор організації національної інформаційної безпеки

В статті розглядається значення електронних ЗМІ як соціального інструменту забезпечення електронною інформацією суспільства на етапі його інформатизації та засобу вдосконалення безпеки національного інформаційного простору.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційні обміни, соціальні мережі, інформаційні впливи, мережеві комунікації, Інтернет-ЗМІ.

Постановка проблеми. Стан регулювання суспільних відносин у сфері використання електронних інформаційних ресурсів, на нашу думку, обумовлює необхідність акцентування уваги державних органів до проблем, пов'язаних із розвитком Інтернет-ЗМІ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою питань інформаційної безпеки займаються вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме В. М. Бугузов, В. Д. Гавловський, В. М. Горовий, О. С. Онищенко, В. В. Остроухов, В. М. Петрик, О. О. Поляруш, М. М. Присяжнюк, В. С. Цимбалюк, О. М. Юрченко та інші, проте сучасний стрімкий розвиток інформаційного суспільства постійно дає новий матеріал для науково-практичних узагальнень.

Актуальність дослідження обумовлена стрімкістю розвитку інформаційних процесів у суспільстві та необхідністю суспільного реагування, в тому числі правового, на негативні аспекти їх прояву.

Метою статті є аналіз можливостей Інтернет-ЗМІ в забезпеченні доступу до масивів електронної інформації та вирішенні проблем сучасної інформаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Сучасний інформаційний розвиток, інформатизація суспільства є важливою складовою розширення можливостей для доступу до інформації, задоволення відповідних інформаційних потреб не тільки на рівні політичних перетворень, відстоюванні того чи іншого політичного вибору в процесі демократизації, а й на всіх інших рівнях суспільної діяльності, що зрештою і забезпечують у комплексі суспільний прогрес. Цей розвиток має як свої позитивні, так і негативні сторони.

Необхідно підкреслити, що в останнє десятиліття в багатьох регіонах світу глобалізм, крайні прояви інформаційного та економічного тиску на відсталі в економічному відношенні регіони світу, отримали відповідну реакцію у вигляді міжнародного тероризму. Сформований на базі сильної культурної відсталості і релігійного фанатизму, бідності, тероризм, при безперспективності всяких спроб протистояти високотехнологічній зовнішній економічній і культурній експансії, став єдиним ефективним засобом протистояння могутнім країнам-глобалізаторам. Така форма протесту є дуже небезпечним контраргументом у суперництві найбільш відсталих країн світу з країнами “золотого мільярда” в системі глобальних відносин, протестом по суті своїй доведеним до абсурду, оскільки об’єктивно не передбачає наявності переможців. У системі сучасних міжнародних інформаційних взаємин він вносить деструктивну складову, що впливає на глобальний інформаційний простір, сприяє поширенню в ньому невпевненості, погроз і шантажу, що стає по суті новою глобальною загрозою для розвитку цивілізації.

Практика останніх десятиліть свідчить про все більш відчутне значення інформаційних операцій, інформаційних війн, що передують силові дії у відносинах між державами, або ж не рідко, в усе більшій мірі, замінюють їх, будучи успішними з точки зору отримання кінцевого результату. На інформаційному рівні мова йде про чітко спрямовані операції, що мають за мету вплив на свідомість населення.

У контексті зростання даної загрози заслуговує на увагу характеристика нинішньої ситуації, зроблена професором Дипломатичної академії Міністерства закордонних справ Росії, академіком Академії військових наук І. Н. Панарінім. Дослідник акцентує увагу на питанні про те, “до яких меж повинна функціонувати інформація, що надходить з інших країн, який обсяг вона має займати в національному інформаційному просторі, яким чином у правовому полі регулювати ці інформаційні потоки” [1].

Ілюстрацією щодо даного питання може бути інформаційна атака західної електронної періодики, здійснена в ході недавньої економічної кризи на економічний потенціал нашої країни з метою зниження його конкурентоспроможності на міжнародних ринках. У цей час

у зарубіжних ЗМІ дуже багато говорилося про безперспективність української металургії та хімічної промисловості, про несприятливий інвестиційний клімат у країні, про ймовірність політичної нестабільності та ін. Потрібно відзначити, що дана інформаційна атака в складній економічній ситуації була досить результативною.

Привертає на себе увагу також і те, що на українських інформаційних ринках збільшується присутність зарубіжних компаній, які відстоюють власні інтереси в інформаційному просторі України. Електронні ЗМІ в контексті даної ситуації можуть сприяти виокремленню негативних впливів на вітчизняний інформаційний простір і протистояння шкідливим зарубіжним інформаційним продуктам. Дане твердження підкріплюється практикою, адже, “останні декілька років у інформаційному просторі спостерігається цікава тенденція – Інтернет-ЗМІ по низці показників випереджують традиційні друковані ЗМІ” [2, с. 41].

Розвиваючи цей аспект теми, слід звернути особливу увагу на дуже важливу суспільно значиму проблему, пов’язану із забезпеченням інформаційного суверенітету, яка актуалізувалася в якості однієї з найбільш помітних проблем сучасного інформаційного суспільства, що розвивається в умовах активної глобалізації. З розвитком сучасних інформаційних обмінів вона набуває все більшої актуальності, робить усе більш нагальними питання, пов’язані з необхідністю конкретизації уявлень про сучасні методики організації безпеки суверенних інформаційних ресурсів.

Дослідження останніх років свідчать про те, що наявні для суверенних інформаційних ресурсів загрози, насамперед, пов’язані з:

- можливістю порушення змістовної цілісності, недостатнього забезпечення необхідної вичерпності суверенних масивів інформації в структурі соціальних інформаційних баз для існування і розвитку держави, нації, всіх необхідних соціальних складових сучасного суспільства;
- можливістю порушення організаційної структури дотримання та розвитку інформаційного суверенітету;
- відсталістю у процесі розвитку інформаційних технологій, призначених для обслуговування суверенних масивів інформації, а також технологій забезпечення та розвитку інформаційного суверенітету;
- зменшення значення інформаційного ресурсу ЗМІ як джерела оновлення суверенних інформаційних ресурсів у зв’язку зі зниженням якості відображення державних, національних інтересів, можливим ослабленням їх значення в об’єктивному, оперативному інформуванні суспільства про найбільш важливі для нього події, через зниження якості інформаційної діяльності, ослаблення суспільної ролі в утвердженні духовно-ціннісних орієнтирів сучасної України;

– відставанням правової бази забезпечення інформаційного суверенітету від об'єктивних умов його реалізації;

– порушенням основ збереження балансу вітчизняних (державних, національних) інтересів у міжнародному інформаційному співробітництві [3, с. 141–155].

Беручи до уваги наявні для суверенних інформаційних ресурсів загрози, слід зазначити, що вітчизняні електронні ЗМІ можуть стати важливим інструментом реалізації сучасних технологій захисту інформаційного суверенітету в контексті впливів зарубіжних масивів інформації через канали усіх видів зарубіжних ЗМІ. В сучасному вітчизняному інформаційному просторі з утвердженням електронних інформаційних технологій удосконалюється процес структурування традиційної джерельної бази та нових інформаційних ресурсів відповідно до потреб сьогодення. Це структурування визначається запитами різних категорій користувачів.

При використанні вітчизняних електронних ЗМІ для захисту національного інформаційного простору слід урахувувати, що виражальні засоби цих видань дають можливість :

по-перше, інформувати систему користувачів про надходження в обіг нових, важливих для розвитку суспільства інформаційних ресурсів;

по-друге, застерігати від деструктивної інформації, що з'являється або може з'явитися у вітчизняному інформаційному просторі;

по-третє, інформувати про розвиток правової бази у сфері інформаційного обігу, роз'яснювати сутність тих або інших правових актів;

по-четверте, надавати інформацію про закономірності розвитку конструктивних інформаційних процесів у світі;

по-п'яте, сприяти ефективному використанню суверенних інформаційних ресурсів у соціальних інформаційних комунікаціях сучасності [3, с. 20–37].

Дані можливості можуть бути реалізовані при ліквідації нинішньої диспропорції в інформаційному просторі України між державними та приватними ЗМІ. При розгляді даного питання звертає на себе увагу та обставина, що “розвиток приватних ЗМІ призводить до втрати позицій в інформаційному просторі державних, а також інших ЗМІ, що в організації своєї діяльності не спираються на кошти великих економічних структур. Реалізація цієї тенденції веде до реального ущемлення демократичних засад забезпечення свободи діяльності ЗМІ, звужує можливості української держави в донесенні до громадян повною мірою змісту і результатів своєї діяльності” [3, с. 142–154]. Сучасні дослідження свідчать про помилковість рішення щодо повного роздержавлення національних ЗМІ.

Останнім часом спостерігається постійна втрата позицій в інформаційному просторі України регіональних, обласних і місцевих друкованих видань. Учені вказують на відсутність ефективної концепції розвитку їх діяльності й, відповідно, – наявні матеріально-технічні, кадрові проблеми не дають можливості цим ЗМІ перейти на використання сучасних технологій та активно включатися в інформаційну діяльність, забезпечувати відображення особливостей регіонального розвитку в нашій країні. Однак, дана констатація видається неповною характеристикою проблеми. До сказаного вище варто додати відсутність конкретного соціального, в тому числі державного, замовлення на даний вид діяльності. Немає ніяких підстав стверджувати, що потреби в такому замовленні не існує. Мова скоріше йде про суспільну неусвідомленість такого замовлення, відсутність у суспільстві чітких уявлень про конкретні завдання національного розвитку і значення в їх реалізації національних ЗМІ. Дану проблему відчують українські фахівці й це знайшло своє відображення в Національній доповіді “Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави” [4].

З даною проблемою стикається також дуже слабке наповнення вітчизняного інформаційного простору потрібною суспільству для розвитку, відповідним чином адаптованою інформацією глобального інформаційного простору. Електронні ЗМІ при цьому можуть бути якісним змістовним орієнтиром у формуванні уявлень про нову інформацію за кордоном, важливим навігаційним інструментом по глобальних інформаційних ресурсах для всіх категорій українських користувачів.

При цьому, під впливом процесів демократизації, розвитку інформаційних запитів членів суспільства, палітра всіх видів впливу електронної інформації постійно розширюється і це ускладнює роботу по захисту інформаційного суверенітету. Інструменти цього захисту мають бути також різноманітними, адекватними загрозам і забезпечувати необхідний результат свого впливу.

У даному контексті особливо привертають на себе увагу соціальні мережі, що останнім часом стали ефективним механізмом горизонтальної циркуляції інформації, реалізації потенціалу інфотворчості поза межами усталених інтересів традиційних соціальних структур. Донедавна вони забезпечували запити членів суспільства на урізноманітнення спілкування, реалізацію творчого потенціалу, незадіяного в системі соціальних структур. До них належало спілкування задля розваг та ін. Інформація на даному рівні не завжди була соціально значущою. Проте, в процесі свого розвитку в вітчизняному інформаційному просторі соцмережі все більше відображають проблеми та потреби суспільства, демонструють ставлення громадян до актуальних проблемних ситуацій економічного, політичного і суспільного життя. Слід зве-

рнути увагу на те, що сьогодні соціальні мережі розвиваються прискореними темпами й охоплюють широкі суспільні сфери і при цьому можуть дестабілізувати інституційний статус-кво в суспільстві.

“Феномен соціальних мереж сьогодні вже став настільки значимим, що починає впливати на цілу низку сторін суспільного життя, психологію суспільства, політику та економічне життя сучасного суспільства.

Швидкий розвиток соціальних мереж, що можуть не тільки об'єднувати однодумців, але й налагоджувати інтерактивну взаємодію на рівні кожного конкретного члена такої мережі, сьогодні є одним із суттєвих елементів формування майбутнього каналу взаємодії суспільства та влади” [2, с. 41–42].

Серед багатьох дослідників даного феномену популярною є думка про те, що найбільш значимо “соціальні медіа” показали себе в ході інституційних криз, коли масова політизація соціально активного сегменту мережі Інтернет призвела до вибухоподібного зростання впливу блогосфери і соціальних мереж на хід політичних подій і кризових явищ. Проте, підвищення інтересу до впливу соціальних медіа в подібних ситуаціях, хоча і призвело до появи терміну “Twitter-революція”, проте на сьогодні так і не стимулювало формування повноцінної наукової бази.

Слід зазначити, що якість державного нагляду і регулювання за мережею Інтернет на основі низки різнопланових законів України: “Про інформацію”, “Про телекомунікації”, “Про національну програму інформатизації”, “Про основи національної безпеки України”, “Про захист суспільної моралі” та ін. наразі певною мірою втратила свою ефективність, оскільки, в даних нормативних актах не відображено повністю реалії впровадження нових сучасних електронних інформаційних технологій [5]. Уповноважені для контролю і розвитку інформаційного законодавства органи: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі, Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України та ін. сьогодні не встигають із законодавчими ініціативами за темпами розвитку інформаційних технологій. При цьому, нині залишається доволі широкий простір для розповсюдження в мережі Інтернет інформації, що становить загрозу національній безпеці та фізичному, інтелектуальному, моральному і психологічному стану суспільства.

Очевидно, в даній ситуації потребує вдосконалення існуюча в державі методологія правотворення, що має не лише забезпечувати відповідний супровід інформаційних процесів, але й випереджати їх з огляду на розвиток інформаційних технологій майбутнього.

Список використаних джерел

1. Панарин И. Н. Проблемы информационной безопасности, как одна из основ государственного суверенитета [Электронный ресурс] / И. Н. Панарин // Панарин.com. – Режим доступа : <http://www.panarin.com/comment/1053>.
2. Юрченко А. М. Украина: эволюция “революций” / Юрченко А. М., Поляруш А. А. – К. : Саммит-книга, 2013. – 219 с.
3. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О.С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 160 с. (8,39 обл.-вид. арк.).
4. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
5. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 224 с. (11,99 обл.-вид. арк.).

В статье рассматривается значение электронных СМИ как социального инструмента обеспечения электронной информацией общества на этапе его информатизации и средства совершенствования безопасности национального информационного пространства.

The article deals with the importance of electronic media as a social tool of the support by the electronic information society at the level of its information and as a means of the security of the national information space improvement.

Стаття надійшла до редакції журналу 5 листопада 2013 року.